

OSHKOSH KENTİNİN KURULUŞU VE GELİŞİMİ (1853-1900)*

Ayşe DEĞERLİ**

ÖZET

Oshkosh, Amerika Birleşik Devletleri Wisconsin Eyaleti sınırları içerisinde yer alan bir kettir. XIX. yüzyıl ortalarında geniş bir ormanlık kırık arazide ve Fox Nehri'nin iki kıyısı boyunca kurulmuştur. İsmi Menominee Şefi Oshkosh'tan almıştır ki kelime manası "pençe"dir. 1650'lerden itibaren Avrupalıların bilhassa İngiliz ve Fransızların ilgi gösterip yerlilerle mücadele etmesine yol açmış bir topraktır. Mesquakie, Sauk, Ho-Chunk, Metis ve Menomineeeler XVII. ve XVIII. yüzyıl sakinleridir. Yankeeler 1836'da gelerek büyükçe bir yerleşim kurmuşlardır. 1839'da kasaba sakini erkeklerin katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiş ve kasabanın adı Oshkosh olarak belirlenip resmîyet kazanmıştır. 1853'te resmen bir kent olarak tanınmıştır. Protestan din ve partizan politikacılar kısa sürede Oshkosh'a doğu kültürünün bir yansımasını vermiştir. Paragöz girişimciler yerli topraklarını sömürüp kereste endüstrisini kurmuştur. İngiltere, İsviçre, Galler, İrlanda, Almanya, Kanada, Polonya ve Rusya'dan gelen göçmenlerle kent ırksal ve kültürel çeşitlilik kazanmıştır. Dinî özgürlüğün garanti altında olması, erkekler için politik özgürlük, oy kullanma ve askerden kaçınma hakları Oshkosh'u göçmenler için cazip kılmıştır. 1850'de nüfus 1.300 civarı olup çoğunluğu Alman kökenlidir. İngilizce konuşan Protestanlar kısa sürede asimile olurken diğerleri XX. yüzyıla kadar kültürlerini büyük ölçüde korumuştur. 1860'da Oshkosh, eyaletin ikinci büyük kenti haline gelmiştir. XIX. yüzyıl sonunda şehrin nüfusu 28.000 civarındadır. Yankee olmayanlar dışında nüfusun büyük çoğunluğu Alman kökenlidir. Kereste endüstrisinin büyümesiyle birlikte bölge kısa sürede sosyal ve ekonomik açıdan gelişme göstermiş; öyle ki yüzyılın sonunda büyük bir greve de sahne olmuştur.

Bu çalışmada dönemin gazeteleri ve kitapları da dikkate alınarak arşiv kaynakları doğrultusunda kentin yaklaşık olarak ilk 50 yılı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Oshkosh, Wisconsin, ABD, Avrupalı yerleşimciler, Kereste Sanayi.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: aysedegerli@artvin.edu.tr

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE OSHKOSH CITY (1853-1900)

STRUCTURED ABSTRACT

The city of Oshkosh is a city which located within the boundaries of Wisconsin, United States. The city was established at a large forested land in the middle of countryside and along both shores of the Fox River in the mid-nineteenth century. It took its name from Menominee Chief Oshosh, whose name meant "claw". Since 1650's Europeans, especially English and French show interest to the land of the city, which have led to a struggle with natives. Mesquakie, Sauk, Ho-Chunk, Metis and Menominee's were the inhabitants of the city at seventeenth and eighteenth century. Also Yankees have come and established a large settlement in 1836, they embraced their management and legal systems to the natives. At the age of 1839, a meeting is held with the participation of the men inhabitants of city. The goal is to determine the name of the town. Like "Athens, Fairview, Osceola, Stanford", there were lots of different proposals presented and Oshkosh name is accepted by majority vote. After that, Natives, whose name are the origin of the city name left the land and migrated to the west and the town where the dominant culture is Yankee ethos recognized officially as a city in 1853. Protestant religion and partisan politicians gave a reflection of the eastern culture to the Oshkosh in a short term and Stingy entrepreneurs established the timber industry to exploit indigenous lands.

With immigrants from England, Switzerland, Wales, Ireland, Germany, Canada, Poland and Russia, city has gained the racial and cultural diversity. Only to be given the right to vote in elections to white led to not adequately reflect the racial diversity at the documents. Be guaranteed religious freedom, political freedom for men, right to abstain from voting and right to not joint the army have made Oshkosh attractive for migrants. In 1850 the population is around 1300 that the majority of German origin. English-speaking Protestants were soon assimilated, while others remained their culture until twentieth century. In 1860, Oshkosh, has become the state's second largest city. At the end nineteenth century the city's population is around 28,000. Beside Yankee's, The majority of the population was German origin. The city was divided into 13 regions. While north of the city inhabited by rich population, areas in the southern part (3, 6, 9 and 13) worker class was dominant. Class and ethnicity based local cultures were predominate.

There were German Catholic communities available at the Oshkosh which were majority in the Sixth District. However, the first German migrants were rather Methodist or Protestant. Beside that Prussian set up Lutheran churches. Most of the families in Oshkosh was renting a land for a acre to plant beets, cabbage, corn and potato at the south of the city. Meals was the ethnic heart of memories especially for Germans. Patriarchal family structure, commitment to church and anti-intellectual conservatism was dominant in German community. Power pressure and migration trauma clearly led to the understanding

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015

and acceptance of fatalism and suffering.

Oshkosh was a Republican city in the last years of nineteenth century and some assimilated German Protestants were supported the ruling party and German Catholic workers in the south of the city were Democrats.

As everywhere else, rich-poor gap was glaring in Oshkosh. Traditionally, the city was divided by the Fox River, but implicitly had separated the northern rich people from southern worker class. We can examine the urban population under three different social classes which were baron, working-class and middle-class. At the end of the 1890s, Timber barons were the richest individuals in Oshkosh and they and their families have created a small town plutocracy. Rather, they were entrepreneurs dealing with industry. They lived in luxury homes. In this social class divorce wouldn't be welcomed. The workers which were struggle with poverty were the tenants of the population. The house owners were able the bought their houses with long-term loans. They couldn't live in prosperity and they live in the neighborhoods which have unpaved streets. In particular, the Sixth District, had a working population whose were non-Anglicized. The population of the thirteenth district have the most of the workers. Even going to work by tram or bike were luxury for workers. They were obliged to walk. Towards the end of the 1800s the main industry in Oshkosh, was on the tree carving. However, workers were paid very low wages considering their exertion. A skilled male worker working ten hours a day and were paid 80 cents. The workers were paid 40 cents for women and children. Trades and Labor Council was established in 1891 in Oshkosh. This council was the beginning of the labor movement in Oshkosh. They started work to raising the minimum age of employment to 14 and reducing the working hours per day to eight. From 1897 Amalgamated Woodworkers Union became interested about worker problems as a labor union. Worsening terms of aggravation gave birth to the big labor strike in 1898. Living standards of the middle class increase and relatively better than workers because of mass production and products from industry. While industrialists were role models for men, women's aim was to find the right husband. Blacksmithing, tailoring, hairdressing, shoemaking, dry gooding, pharmacy, medicine, advocacy, obstetrics, ironmongery, butcher, bakery, grocery, dairy, confectionery, cycling, milling, proprietor of a public bath, painting, hosiery, teaching, journalism, accountancy, shorthand typing, architecture, photography, plumbing and decoration were middle-class professions that exercised by the inhabitants of Oshkosh.

Oshkosh, when compared with the Anatolian cities of that period, has made great progress in a short time, such as 50 years. Population with the waves of immigration from Europe, has increased almost 20-fold in the second half of nineteenth century. Particularly the lumber industry has accelerated the transformation of the burgh to city and they brought along with social and cultural change. With the growth of the timber industry, region has achieved the social and economic developments in a short period of time; At the end of the century it has seen a major strike.

In this study, there will be analyzed the city's approximately the

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015

first 50 years considering newspapers and books of the period in the direction of archival sources.

Key Words: Oshkosh, Wisconsin, USA, European settlers, Lumber Industry.

Giriş

Amerika'nın tarihî su yollarından biri olan Fox Nehri¹, Büyük Göller ve Missisipi Nehri'ni birbirine bağlayan ve çok eski zamanlarda kullanılan bir sefer rotasıydı. Bölgeye/bölgeden göç eden insanların yön değiştirmeleri, nehrin akış yönüne entegreydi. 1650'lerden itibaren Fransız, İngiliz ve Amerikan kâşifler, kürk tacirleri, asker ve papazlar Fox Nehri'ni takip ederek Oshkosh'a gelmişlerdi. Bu ilk yerleşiklerin kemikleri ve sanat eseri kalıntıları, modern Oshkosh'ın altında ve nehirle göllerinin kıyısında yayılmıştır².

Makalenin yazarı Mart-Ağustos 2014 tarihleri arasında Oshkosh'ta misafir öğretim üyesi olarak çalışma imkânı bulmuş; kentin kimliğini ortaya koymak için kaleme aldığı bu araştırma XIX. yüzyıl kaynaklarına dayandırılarak meydana getirilmiştir. Kent kimliği uzun bir zaman içinde biçimlenmektedir. Ve bu kimlik, benzerliklerle değil farklılıklarla oluşur. Coğrafyası, kültürel düzeyi, mimarisi, gelenekleri ve yaşam biçimlerinin karışımı kentin kimliğini tanımlar³. Bu bağlamda pek çok verinin değerlendirilmesi gerekmiştir. Öncelikle Oshkosh Halk Kütüphanesi'nde 1850-1900 yılları arasına tarihlenen Wisconsin Eyaleti gazeteleri taranmıştır. Dönemin haritaları için Wisconsin Üniversitesi Dijital Koleksiyonu'na başvurulmuştur. Kentin tarihine ve soy bilgisine ulaşmak için "Newspaper Archives Academic Library Edition" adlı akademik sitenin verileri değerlendirilmiştir. Araştırma konusu dönemle ilgili fotoğraflar için Oshkosh Halk Müzesi Arşivi'nden yararlanılmıştır. Wisconsin Tarih Derneği'nin tarihsel koleksiyonu da incelenmiştir. Toplanan veriler fişlenerek bu metin oluşturulmuştur.

Farklı kültürlerin etkisiyle uzun yıllar içinde şekillenen kentler, zengin mirasın yansımaları olmakla birlikte kimliklerini günden güne kaybetmekte ve birbirinin kopyası haline gelmektedir. Bilhassa Türkiye'de bu önemli bir şehircilik problemidir. Bu çalışma ile küçük bir Amerikan kentinin tarihî süreçte edindiği mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler ortaya konularak benzeri çalışmaların Türkiye'deki küçük ölçekli şehirler için de yapılması gerektiği ve yapılabileceği vurgulanmak istenmiştir. Zira tarihsel sürekliliğin yakalanması için İstanbul, Bursa gibi büyük kentler dışında küçük taşra kentlerinin kimliklerinin de araştırmaya değer görülmesi elzemdir. Yaklaşık 150 yıllık bir Amerikan kenti, pek çok arşivsel malzeme sunmuş ve ortaya bu çalışma çıkmıştır. Anadolu'daki küçük ölçekli kentlerin çoğunun, Oshkosh'a kıyasla tarihsel olarak daha da eskiye dayandığı unutulmamalıdır. Çalışmanın bir diğer amacı, özellikle endüstriyel gelişmenin hızı açısından bir mukayeseye imkân tanımdır. Pek çok taşra kentinin kuruluşu Osmanlı Devleti veya daha öncesi dönemlere dayanmakla birlikte, bu Anadolu yerleşimlerinin tarımsal niteliklerine ek olarak Sanayi Devrimi sonrası gelişmeleri takip etme ve kent olarak büyüme noktasında hayli yavaş olduğu görülecektir.

¹ Fox Nehri kaynağını Wisconsin merkezinden alır; doğu ve güneye doğru, Wolf Nehri'yle buluştuğu Poygan Gölü'ne yönelir. Poygan Gölü ve diğer iki göl üzerinden çıkan genişlemiş olan bu nehir, Oshkosh üzerinden Butte des Mortes ve Winnebago gölleri arasından geçerek Yukarı Fox Nehri'ni oluşturur. Winnebago Gölü'nden itibaren kuzeyden ve bir dizi türbülansın ardından Green Bay'e akar.

² Fransız kürk taciri-kâşif Sieur de Grosseilliers, 1654-56 yılları arasında Fox Nehri civarında zaman geçirdi. Ünlü Fransız kürk tüccarı-kâşif Nicholas Perrot da 1669'da buraya geldi. Oshkosh'taki ilk Katolik topluluğu izleri ise 20 Nisan 1670'e uzanır.

³ Ayrıntı için bk. Kevin Lynch, *The Image of the City*, Cambridge 1960; *Webster's Ninth New Collegiate Dictionary*, (ed. Frederick C. Mish), Merriam 1983.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015

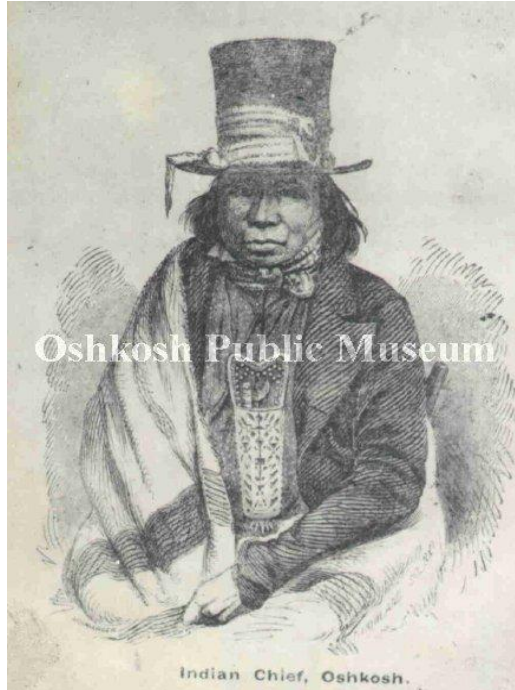

Aşağıda öncelikle Oshkosh'un bir kent olarak kuruluşuna kadar olan süreçte bölgede hâkimiyet kuran topluluklardan kısaca bahsedilecek, şehre isminin verildiği kurul toplantısına değinilecek, akabinde 1900 yılına kadar kaydedilen gelişmeler incelenecektir.

1. İlk Yerleşimciler: Topluluk ve Yer Adları

Fransız ve İngilizler, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Fox Nehri rotasını ele geçirmek için mücadele etmişler; bu esnada bölgede yaşayan yerlilerle ilk karşılaşmalarını kaydetmişlerdir. Oshkosh ve sularının isimleri aslında bu neredeyse unutulmuş geçmişle bağlantılıdır. Fox, "*les Renards*"ın İngilizcesidir ki bu Fransızların kendilerine Mesquakie diyen yerlilere taktığı isimdir. Mesquakieler, XVII. yüzyıl sonu XVIII. yüzyıl başında Yukarı Fox bölgesini ele geçirmiştir. Dil-benzerlik-akrabalık bakımından, 1680'lerden itibaren Yukarı Fox'ın Winnebago Gölü'ne aktığı kuzey kıyısında yerleşik olan Sauklarla (Sac) bağlantılıdır (Carver, 1989, s. 200). Sauk ve Mesquakieler, kendi topraklarından geçen sefer rotasını kontrol etmeye çalışan Fransızlara karşı mücadele etmiş; soykırımvari savaşların ardından kaybetmişlerdir. Mesquakieler Wisconsin'ın batısına, Sauklar da doğusuna göç etmiştir. Ancak isimleri yaşamaya devam etmiş ve ayrılmalarından sonra, yüz yıl yaşadıkları bölgeye -modern Oshkosh'ın doğusu- yerleşenler "*Saukeer*" diye isimlendirilmiştir (Gallup, 1867, s. 18-25).

Yeni yerleşimciler, Ho-Chunk (*sonradan Winnebago olarak anılmışlardır*) ve Menomineeeler'di. Göller arasındaki Mesquakie-Sauk bölgesine yerleşmişlerdi. Ho-Chunk, Yukarı Fox'ın güneyine yerleşmiş; Winnebago Gölü ve yerel yönetim bölgesine isimlerini vermiş; Oshkosh güneyindeki bir kasaba da şeflerden birinin anısına Black Wolf olarak adlandırılmıştır. Menomineeeler ise nehrin kuzeyine yerleşmiş ve tanınmış XIX. yüzyıl şeflerinden Oshkosh'ın (Resim-1) ismi Saukeer bölgesinde kurulan şehre verilmiştir. Menominee adları, Oshkosh'ın batı ucundaki Algoma'da ve onu kesen Pamachamit'te yaşar: 1830'larda kasabayı kuran öncü beyazların ilk ana caddeye koyduğu isimdir⁴.

Resim-1: Şef Oshkosh (Oshkosh Public Museum Arşivi'nden, kayıt no: p2003.20.270).

⁴ Ayrıntı için bk. Robert Gard-L. G. Sorden, *The Romance of Wisconsin Placenames*, Minocqua 1969.

Modern şehrin batısına Fransızca bir isim verilmiştir: Butte des Morts. Bölgeye ilk yerleşen gruplardan olan “*The Métis*”i çağırıştırır. Kuzeyden Fransızca dilini, Katolikliği ve kürk ticaretini getiren kâşif-misyonerleri takip eden Fransız-yerli melezi bir topluluktur. Metisler, XIX. yüzyıl başlarında Butte des Morts (“ölüler tepesi” ki bu kavram Sauk, Mesquakie, Menominee veya tarih öncesi yerleşimcilere ait pek çok gömü tepesiğine atıftır) adını verdikleri gölün kıyısında ticaret merkezleri ve başka girişimler kurmuşlardır⁵.

2. Yankeeler ve Kente “Oshkosh” İsminin Verilmesi

Yankeeler (Anglo-Amerikan Newyorklular, ataları New England’dan) 1836’da bu çok kültürlü Fox Nehri çevresine gelerek, Metis-yerli topluluğunun ortasına büyükçe bir yerleşim kurdular. Beyaz yerleşimciler dillerini, hukuk ve yönetim sistemlerini bölgedekilere tanıttılar. Toplumu ilgilendiren konularda çözüm bulmak için kasaba toplantıları düzenleyerek oy sistemlerini getirdiler. Kentin isminin belirlenmesi de bu tarz bir toplantı ile oldu.

Oshkosh’ta yerel hükümetin ilk izi, Wisconsin Valisi Henry Dodge tarafından George Wright’ın sulh hâkimi olarak atanmasıyla görülür. Kasım 1839’da Francis le Roy’un Algoma James Knaggs’a dava açmasıyla ilk duruşma gerçekleşir. Bundan kısa bir süre sonra hâkimin evinde bir seçim yapılır. Nehrin ağzında yaşayan Ohio Yankeeleri, öncelikle, üç yıldır kullandıkları “*Athens*” ismini önerir. Diğer seçenekler ise “*Fairview, Osceloa, Stanford*” olur. Butte des Morts Gölü ve Algoma’da yaşayan Fransız Kanadalılar ise bu toplantıya kendilerine iyilik etmiş olan Menominee şefi Os-kosh’un adını onurlandırmak ümidiyle gelmişlerdir. Bölgede yaşayan her erkek oy hakkına sahiptir. Wisconsin tarihçisi Thwaites’in aktardığına göre; “*Grignonlar bu seçimi Şef Oshkosh adına kazanmak için o kadar gergindi ki pantolon giymiş kadınlar vardı ve toplantıda yerli erkekler gibi rol yapıyorlardı*” (Thwaites, 1890, s. 193). Henry Gallup, gerginlikten tüketilen tütün dumanını “*o kadar yoğundu ki odanın karşısından insanları tanımak mümkün değildi*” diye tanımlar. Oylama sonucu üç Athens, iki Stanford, dört Oshkosh ve 15 Os-kosh çıkar. Kayıtlara yanlışlıkla “h” harfi ilavesiyle Oshkosh olarak geçecektir (Gallup, 1867, s. 20; Goff, 1978, s. 1-3).

Kısa süre sonra kent isminin orijini olan insanlar, topraklarını ABD hükümetine bıraktıklarını belirten anlaşmalar imzalayarak batıya göç etmeye başladılar. Şef Oshkosh, ismi verilen şehre periyodik ziyaretler yapmaya devam ediyorsa da bu topraklar artık insanlarına ait değildi. Yankeeler şehre aktı ve batı sınıra doğru usullerini yerleştirmeye başladılar. Dil, gıda, demir teknolojisi, özel mülk, temsili hükümet, mahkeme ve şerifler, Protestan din ve partizan politikacılar kısa sürede Oshkosh’a doğu kültürünün bir yansımasını verdi. 1853’te öncü kasaba bir şehir olarak tanındı, nehrin kuzey ve güneyinde oylamalar için korumalı bölgeler oluşturuldu. İlk doğru göçmenlerin arasındaki paragöz girişimciler, para ve yönetim becerilerini ortaya koyup yerli topraklarını sömürdüler; kereste endüstrisini kurdular. Oshkosh’ta adeta ağaçlarda para yetismeye başladı. Burası Kuzey Wisconsin’in orman zenginliğinden faydalanmak için uygun bir yerdi. Gelişmekte olan şehrin imalathaneleri Fox ve Wolf nehirleri kıyısına kuruldu. Anglo-Amerikan öncüler kendilerini, kara ormanlarda rastgele dolaşan vahşilerce kaplanmış bir dünyaya

⁵ 1830’ların başlarında modern Oshkosh’ın bulunduğu alan iki Menominee tarım köyüyle kaplıdır: Biri modern Winnebago Gölü kıyısında bulunan Menominee Parkı, diğeri de Pamachamit yani modern Wisconsin-Ohio köprüsündeki nehir geçişi. Metisler, kuzey ve merkez Wisconsin’daki çam ormanlarındaki kunduz ve sıçan bölgelerine ulaşmak için Wolf Nehri’ni kullanmışlar; Fox da doğudaki noktalar ve büyük göllere erişim için bir rota olmuştur. Bölgedeki ilk beyaz yerleşimci 1818’de Butte des Morts’ta işini ve evini kuran August Grignon’dur. Onun akrabası Metisli bir kürk tüccarı olan Charles Grignon, Pamachamit’te bir ticarethane; yeğeni Robert Grignon 1832’de Sunset Point’te bir ticarethane ve çiftlik; akrabaları James Knaags da 1835 yılında Fox Nehri’nin doğuya aktığı yerde (şimdiki Riverside Mezarlığı) bir feribot ve birahane kurmuştu. Metis tüccarları ve yerli köylülerin nüfusu artarak nehrin ve göllerin kıyılarını kaplamıştı. Bk. *Wisconsin Eyaleti Resmî Tarih Arşivi*’ndeki (State Historical Society of Wisconsin) 1856-1864 arasına tarihlenen koleksiyonlar: “Expedition to the Sacs and Foxes”, no. 15/19-20; “Some Wisconsin Indian Conveyances, 1793-1836”, no. 15/439-447; “Narrative by Louis B. Porlier”, no. 1/92, 3/293, 8/207, 15/106.

uygarlık ve gelişme getirenler olarak görüyordu. Ama buhar gücüne dayanan bu gelişme yerli nüfusu su kirliliği, erozyon, hayvan türlerinin azalması, eski çağlara ait ormanlık alanın kaybolması ve nehir ekolojik yaşamının imhasıyla karşı karşıya getirdi. Kapitalist gereklilikler, beyaz yerleşimcilerin gözlerini yarattıkları insan ve çevre hasarı karşısında kör etmişti Öte yandan girişimci yapı, şehri imkânlı kıldı. Kentin zenginliğini kontrol eden Yankeeeler, cumhuriyetçi politikalarını baskın kıldılar. Irkçı ve etnik kökenciydiler. Bir kural olarak Anti-Katolikler. XIX. yüzyıl sonlarında bu kültürel emperyalizm, onları tek tipçi, kısıtlayıcı ve homojen Amerikanizm tanımlarını yapmaya götürdü. İngiliz kültürü ve Yankee değerleri (*kamu eğitime saygı, kurucu pederlere tapınası övgü, kesin Protestanlık ve orta sınıf muhafazakârlık, çok çalışma ve tutumluluk*) bir norma dönüştü. Yankee olmayanların yoldan çekilmesi veya dil, inanç, özgün tarzlarını bırakarak asimile olmaları bekleniyordu (Hamey, 1880, s. 137-150; Lawson, 1908, s. 220-226; Schafer, 1937, s. 141).

3. Demografik Yapı: Göçler, Etnik Köken, Nüfus ve Kent İçinde Dağılımı

İlk zamanların ırksal ve kültürel çeşitliliği, İngiliz, İrlandalı ve başka Avrupalı göçmenlerle dönüşüme uğradı. İsviçre, Galler, İrlanda, Almanya ve Kanada kökenli insanlar 1840'larda gelen ilk topluluklar gibi görünüyorlar. Sonra Danlar, Lehler ve Ruslar geldi. İngilizce konuşan Protestanlar hızlıca Anglo-Amerikan kültüre asimile olurken diğerleri farklı derece ve sürelerle XX. yüzyıla kadar ayrık kaldılar.

Her göçmen grubun yurdunu terk edip Oshkosh'a gelmek için farklı sebebi vardı. Ana yurttaki sorun oldukça ciddi, vaat edilmiş topraklarsa baştan çıkarıcı olmalıydı. Birçok İrlandalı ve Avrupalı, başarısız hasatlar yüzünden gelmişti. Mülkiyet hakları, dinî baskı, zorunlu askerlik, tarımdan sanayiye geçişte yaşanan sıkıntılar ise diğer nedenlerdi. Wisconsin önce bir bölgesel yönetim ve sonra da eyalet olunca nüfusu artırmak amacıyla yeni gelenler için aktif iyileştirmeler oluşturdu; vatandaşlık ve oy hakkı tanındı. Katolik kilisesi, Oshkosh'ta gelişmekte olan endüstri ve ulaşım sistemlerinin ihtiyacı olan işgücünün toplanmasında etkin rol oynadı. Göçmenler, verimli acemilerdi. Bölgeye gelenlerin başarılı dönüşüm hikâyeleri, arkalarından yeni ailelerin de göç etmesine vesile oldu. Dinî özgürlük garanti altındaydı. Erkekler için politik özgürlük, oy hakkı ve askerden kaçınma hakkı vardı. Parası olanlar için Oshkosh'ta arazi çoktu; parasız ama yetenekli, güçlü ve arzulular için ise iş fırsatları. Gelişen şehir el sanatı ve hizmete, kereste endüstrisi de vasıflı-vasıfsız işgücüne ihtiyaç duyuyordu (HNTB, 1981, s. 6, 101; Rippley, 1983, s. 185-195)⁶.

Oshkosh'a gelen göçmenler, XIX. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Avrupa ve Kanada kökenliydi. 1850'de nüfus 1301 kişi olup %36'sı yabancıydı. 226 Alman (*ki bu yabancıların %49'una tekabül ediyordu*), 76 İrlandalı ve bir miktar Galli vardı. 1853'te şehir olarak tanındığında nüfus iki katına ulaşmıştı. 1855'ten sonra vatandaşlık için başvuran ilk 800 kişinin 441'i Alman, 216'sı Prusyalı, 177 kişi ise İsviçre, Avusturya, Bohemya ve Lüksemburg kökenli idi. 1860'ta Oshkosh, eyaletin beşinci büyük kenti idi. İki yerlilerde, üç yabancıda (*Alman, İrlandalı, Kanadalı*) olmak üzere beş bölgesi vardı. İç savaş yıllarında (1861-1865) %54'ün üstünde bir nüfus artışı görüldü. 1870'te artış hızı düştü ama nüfus 12.663'tü ve üçte biri yabancı doğumluydu. 1870'lerde yerel gazetenin İngilizce, Almanca ve İskandinav isimlerine sahip ayrı sütunlarda çıkması için göçmenler yeterli orandaydı (Bunn, 1898; ODN, 1872; Schafer, 1937, s. 149-150; Current, 1986, s. 76-82).

⁶ Ayrıntı için ayrıca bk. *Annual Report of the Emigration Commission of the State of Wisconsin, 1853-1854*, Madison 1854, s. 185-196; *Biennial Report of the Board of Immigration of the State of Wisconsin*, Milwaukee 1885, s. 86, 164.

Resim-2: Oshkosh-1858 (Orijinal adı: *Map of the City of Oshkosh, Wisconsin*. George Harrison tarafından çizilmiştir).

ABD’de 1880’lerde ekonomik iyileşmeyle birlikte göçmenlik de değişti. Doğu ve Güney Avrupa’dan artan bir göçmen dalgasıyla, 80’lerin başında Oshkosh’a yoğun bir Dan göçü yaşandı. Galli, İrlandalı ve Pomeranyalı göçü azaldı. Bohemyalı, Prusyalı ve Posenli Polonyalıların oranı arttı (Tablo-1). 1898’de toplam nüfus 28.000’in biraz üzerindeydi (Tablo-2) ve dış ülkede doğmuşların oranı %26’ydı. Bunların içinde Almanların oranı %70’in üzerindeydi. Ancak bu nüfus sayımı yerel halkın etnik çeşitliliğini tam olarak yansıtmamaktadır. O tarihlerde resmîyetle kölelik yoktu ancak ayrımcılığın devam ettiği ve 1898 Oshkosh sayımında yerli nüfustan sadece beyazların dikkate alındığı görülmektedir. Bunun yanı sıra yerel doğumlu-dış ülke doğumlu nüfus sayım ayrımı da, gerçek etnik kökeni yansıtmakta başarısızdı. Göçmenlerin Amerika’da doğmuş çocukları kendilerinden önceki Metisler gibi iki dünya arasında sıkışmışlardı. Amerika’da doğmuş Amerikalılarla paylaştıkları ve bu toprakları karakterize eden kültür-gelenekleri de vardı; ebeveynlerinin etnik kimlik ve dilleri de. Dili koruyan bölge okul ve kiliselerine gidiyorlardı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015

Amerika doğumlarına rağmen eski memleketlerinin yemek, şarkı ve oyunları ile yaşıyorlardı. Bu çocuklar ailelerinin etnisitesinden sayılırsa Oshkosh'ta Avrupa nüfusu ve kültürü hayli baskındı. Bu yaklaşıma göre yüzyıl sonunda kent %73 oranla Avrupalıydı. 1898'te Oshkosh'ın Yankee olmayan nüfusunun büyük çoğunluğu Alman kökenliydi. Ve Oshkosh etnik olarak bir Alman kentiydi (Blue Book, 1893, s. 397; Casson, 1895, s. 60, 109; Dawes-Dawes, 1938, s. 46-58; Nesbit, 1986, s. 284, 312; Weigert, 1976, s. 377).

Tablo-1: 1880'lerin Başında Oshkosh'a Göç Edenler

	Doğum Yeri	Mevcudu
Alman Etnik Kökenliler	Prusya	1937 (300'ü kendini Alman olarak tanımlamıştır)
	Bavyera	47
	Mecklenburg	32
	Brandenburg	29
	Hanover	15
	Pomeranya	1
	İsviçre	142
Diğerleri	Avusturya-Macaristan İmp.	161
	Danimarka	678

Tablo-2: XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Oshkosh Nüfusu

Yıllar	Kişi Sayısı
1860	6117
1870	12673
1880	15749
1890	22836
1900	28284

Oshkosh'ta XIX. yüzyıl sonunda (1899'da) 13 bölge oluşmuştu. Çoğunluk nehrin kuzeyindeki sekiz bölgede (1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11) yaşıyordu (Resim-3). Diğer dört bölge (3, 6, 9, 13) güneyde; sadece 12. bölge şehir sınırlarının uç batı noktasında Fox'un her iki yanında uzanmış vaziyeteydi.

Resim-3: 1868 yılı Oshkoshu'nda 1, 2, 3, 4 ve 5 numaralı bölgeler (C. Palmer tarafından çizilmiştir. Haritanın orijinal adı: *Maps of Oshkosh City Wards, 1-5*).

Göçmenler güneydeki üç bölgede (6, 9, 13) ve kuzeyde bir kereste fabrikası bölgesi olan 8'de toplanmıştı. Nehrin kuzey ve güneyindeki işçi mahallelerinde yaşayan İrlandalılar, Oshkosh'ın işgücüyü. Bunlar öncü Katolik cemaatini ve St. Peter Kilisesi'ni kurmuşlardı. Danlar, Luteryen kilise kurdukları 8. bölgede yerleştiler. Polonyalılar güneyde yaşamaktaydılar ve 1898'de St. Josephat Katolik Kilisesi'ni kurdular. Almanlar şehre yayılmakla birlikte Fox Nehri'nin güneyindeki dört bölgede yoğunlaşmışlardı. Oshkosh'taki Alman kültürü, çoğu 20. yüzyılda da devam eden bir enstitü yaratımıyla kendini ifade etmekteydi. Vakti ve parası olanlar için Alman dil kulüp-locaları, gazete ve okullar, akademi, koro, orkestra, yardım organizasyonları, çok sayıda Alman dans salonları ve iki Turnverein (*jimnastik ve toplumsal aktivitelere odaklanan organizasyonlar*) vardı (Casson, 1895; Bunn, 1898; Randall, 1895; Sanborn, 1903)⁷.

⁷ Randall'ın haritasına Neenah Halk Kütüphanesi'nde ulaşmak mümkündür: "Adult Local History", 917.75 IL5w. Sanborn'un haritası ise Oshkosh Halk Kütüphanesi'ndedir. Lokasyonu: "Adult Local History", 977.565.912.77565 S198i.

Resim-4: Oshkosh-1890 (Renkli alanlar, Fox Nehri'nin iki tarafında yayılmış olan yerleşim bölgeleridir. Sanborn Sigorta Şirketi tarafından olası yangınlara karşı çizilmiştir. Haritanın Orijinal Adı: *Oshkosh, Winnebago Co., Wisconsin, Jany. 1890*)

4. Dinî ve Sosyal Yapılanma

Oshkosh'taki dinî organizasyonlar, göçmenler için merkezi öneme sahipti. Yankee olmayan çocukların çoğuna, dar görüşlü kilise bağlantılı okullar formal eğitim veriyordu. 1890'larda iki büyük Alman Katolik cemaat mevcuttu: St. Mary's ve St. Vincent de Paul. Sekiz adet küçük Protestan Alman cemaati de vardı ki bunlardan dördü Luteryen olup merkezî kiliseye bağlı okullarla bağlantılıydı⁸.

⁸ Oshkosh'ta 1840-1900 yılları arası aktif olan dinî yapılar inşa tarihlerine göre şöyledir: Oshkosh Metodist Kilisesi (1840), Oshkosh Luteryen Kilisesi (1851), Baptist Tapınağı (13 Mayıs 1854), St. Mary Katolik Kilisesi (1855), 10. Cadde Metodist Kilisesi (1856), Peace Luteryen Kilisesi (1861), Temple B'nai Israel (1865), Algoma Bulvarı Metodist Kilisesi (1870), Chirist Luteryen Kilisesi (1887), Emmanuel Evangelist Kilisesi (1891), St. John Evangelist Katolik

Oshkosh'taki Almanların dinî farklılıkları eyalet kökenlerinden geliyordu. Almanca konuşan ilk Oshkosh göçmenleri, Metodist veya Reformist Protestan eğilimli İsviçrelilerdi. İlk Prusyalılar arasında olan Pomeranyalılar, öncü Alman kilisesini kurmuşlardı: “*Trinity Lutheran*”. Diğer kuzeyli Almanlar sonradan gelen ve şehrin çeşitli bölgelerindeki Prusyalıların etrafını çevreleyen Doğu Prusyalı, Batı Prusyalı ve Posenlilerdi. Yeni yurtlarında eski dil, âdet ve kültürü korumak için kilise, okul ve enstitüler kuruyorlardı. İlk güney Almanlar, Bavyeralıydı. 1870’lerde Bavyera-Bohemya göçmen dalgası başlamış; 1890’larda Bohemyalılar kasabanın en ayrıık topluluğu haline gelmişti. Güney Almanlar, Katolik’ti. Oregon Caddesi üzerindeki St. Vincent Katolik Kilisesi’ne bağlıydılar. Bu kilisenin evlilik kayıtları, 1880-1898 arası kuşakta cemaatteki Bohemyalıların egemenliğine işaret etmektedir. Bu kayıtların %53’ü doğum yeri olarak (*en çok Bohemya olmak kaydıyla*) Bohemya, Bavyera ve Avusturya olarak görülür. Bu kayıtlardakilerin %70’ten fazlası yabancı doğumlu olup %20 kadarı doğum yerini Prusya bildiren “*Bohemyalı olmayanlar*”dı⁹.

St. Vincent Katolik Kilisesi’nin bulunduğu Altıncı Bölge, Alman yoğunluğunun en fazla olduğu yerdı. XIX. yüzyıl sonunda 506 hane reisinden %82’si Alman veya Almanca konuşan kültüründü. Almanlar, Bohemya Katolikleri ve Prusya Luteryenleri olarak ayrılmıştı. Çoğu da 1880 sonrası yeni göçmenlikle gelenlerdi. Altıncı Bölge Bohemyalıları’nın çoğunluğu, modern Almanya, Avusturya ve Çek Cumhuriyeti’nin dağlık köyleri orijinelidir. Evlilik kayıtları, çoğunun memleketini Moldau Nehri dolayları ve onun Bohemya-Bavyera sınırlarındaki kolları olarak gösterir¹⁰.

Öncü Bohemyalılardan ilk ikisi 1872’de Oshkosh’a gelen Joseph Nigl ve Wenzel Mueller idi. Nigl, 31 yaşındaydı; karısı Caroline Blechl ve yedi çocukları vardı. Altıncı Bölge’deki 9. Cadde’ye yerleşip St. Vincent’s Kilisesi’ne katıldılar. İngilizce okur-yazarlığı olan Joseph vatandaş olup kendi evini almış, bir birahane ve manav dükkânı açmıştı. Oğlu Joseph Jr., 1898’de babasının birahanesinin yanında bir manav dükkânına sahip oldu. Wenzel Mueller ise 1844 Bohemya doğumlu idi. 1872’de Oshkosh’a göç etmişti. İngilizce konuşabiliyor ama yazıp okuyamıyordu. 1898’de bir birahanesi, bir et marketi ve bunlara yakın bir evi vardı. Karısı çocuklarını evde doğuruyor, mahalleden komşusu ona ebelik ediyordu. St. Vincent’s Kilisesi’ne kayıtlıydılar. Kısa süre sonra diğer Moldau göçmenleri de Altıncı Bölge’deki Bohemyalı öncülere katıldı. Aileler taşıyor, taverna¹¹ veya dükkânlar açıyor, kereste fabrikalarında işe giriyorlardı. İç evlenmelerle birlikte komşulukları büyük bir aileye dönüştü¹².

Oshkosh Bohemyalıları, Altıncı Bölge’nin batı kıyısında 5-9. caddeler arasında toplanmıştı. Bu bölge daha sonraları “*Highholder*” olarak anılmaya başlamıştır. Bu kelimenin anlamı

Kilisesi (1893), St. Vincent Katolik Kilisesi (1893), St. Josaphat Katolik Kilisesi (1895), St. Paul Evangelist Kilisesi (1896), The Bethlehem Evangelist Kilisesi (1900).

⁹ Nüfus sayımlarına istinaden Oshkosh’taki Bohemyalıların mevcudunu net olarak belirtmek mümkün değildir. 1895 ve 1905 tarihli iki nüfus sayımı, Bohemyalıların sayısını 100 olarak göstermiştir. Ancak bundan çok daha fazla oldukları bilinmektedir. Sudetenland, XIX. yüzyılda Bohemya’nın bir parçası idi. Bohemya da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun. Bohemyalı göçmenlerin büyük kısmı, nüfus sayımı esnasında kendilerini “*Alman*” veya “*Avusturyalı*” olarak kaydettirmişti. Bu, Bohemyalı sayısının olduğundan az görünme sebeplerindendir.

¹⁰ Göçmenlerin çoğunluğu şu altı köydendir: Bischofreut, Kuschwarda, Obermoldau, Salnau, Schoenau ve Sonnberg. Bischofreut köyünden Oshkosh’a 79 aile göç etmiş ve Katolik Kilisesi’ne kaydolmuştur. Moldau Nehri civarından göçenlerin hem akrabalık hem ağaç işçiliğinden dolayı bağları vardı. İlk gelenlerin geliş masraflarını ve ilk etapta ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar kapitali olduğu görünüyor. Kilise kayıtları için bk. Harriet Wanklyn, *Czechoslovakia*, New York 1954, s. 103-111.

¹¹ Bu metinde taverna ile kastedilenin Almanca’da tam karşılığı “*gasthaus*”dur. Bu mekânlarda ağır içkilerden ziyade bira tüketilir, sosyal ve siyasal içerikli sohbetler edilir, yemekli toplantılar düzenlenir, zaman zaman misafirler evde değil de burada ağırlanırdı.

¹² Nüfusla ilgili ayrıntılı kayıtlar için bk. *City Directory 1898*; 1900 yılı ABD Nüfus Sayım Bürosu verileri; St. Vincent’s Kilisesi Bağışçılar Listesi; Winnebago İlçesi doğum kayıtları, no. 4/96.

kaynaklara göre değişkenlik göstermektedir: Belki Almanya'nın yüksek bölgelerinden gelen göçmenler, belki de kendilerini yüksek tutan insanlara referanstır. “*Hauling hay*” yani “*saman çekenler*” de olabilir. Çünkü kadınlar, ineklerini beslemek için kasabanın güneyinden saman toplayarak kafalarında çekmeye alışmışlardı. Almanca konuşan demiryolu mühendislerinin kadınlara “*hi-hollin*” ismini taktığı söylenir, biçim ve çekme tekniklerine referansla. Mahalledeki yerleşimler: önde ev, arkada ahır, domuz ve tavuk alanları, bir bahçe ve arada odunluk.

Birçok aile şehrin güneyinde pancar, lahana, mısır ve patates ekmek için bir acrelik yani 4047 metrekarelik arazi kiralyordu. Mahalle tavernaları, et ve manav dükkânları ev üretimi olmayan ürünler sunmaya başlamış; Michigan ile 6. Cadde arasındaki yaşam Salnau ve Bischofsreut'la benzeşmişti. Çocuklar 12-14 yaşına kadar kiliseye bağlı okullara gidip sonra bir fabrikada işe giriyordu. İngilizceyi çok az biliyor ve ayırt edilebilir lehçeyle konuşuyorlardı.

Bohemyalı Katoliklerin Prusya Luteryenlerine karşı sert hisleri vardı. Altıncı Bölge'de Michigan Caddesi ile Wisconsin Merkez Demiryolu hattı arasındaki çizgi gözle görünür türdendi. Çizginin batısındaki Highholderlar, doğudaki Almanlarla sürekli anlaşmazlık halindeydi ve onlara verdikleri lakap “*plattdeutschers*¹³” idi yani “*düz Almancacılar*”. St. Vincent's kabadayıları sıkça şunu söylerdi: “*Katolik, Katolik çanı çal; Luteryen, Luteryen cehenneme git!*”. Zamanla bu husumet çeteleşmeye yol açtı ve her yıl Oregon Caddesi'nde, yol kesilerek yapılan ayinleşmiş bir meydan kavgasına dönüştü. Çizgiden öteye flört ve evlilik tabu idi. Düşman kültürel bölgeye bir partner için geçen taliplerin başı dertte demektir.

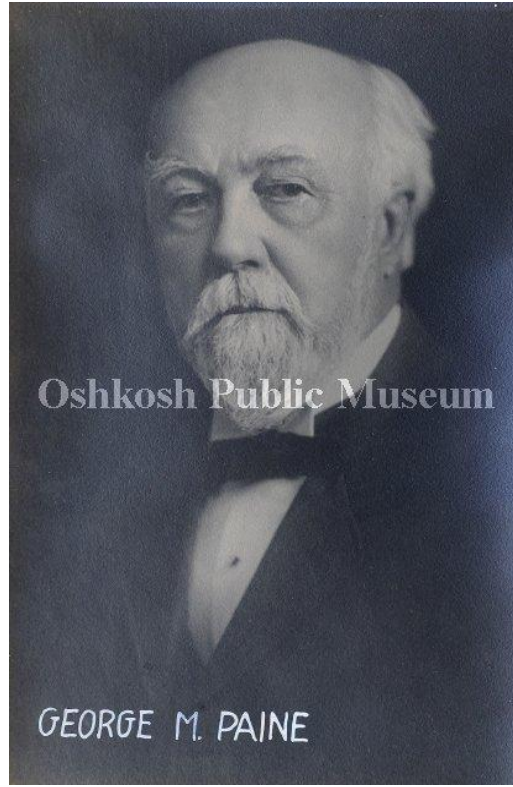
Alman mahallelerinde çocuklar, oyunlarda birbirlerine lakaplar veriyorlar ve bu hayatlarına sirayet ediyordu. İsimler karışıklık yaratıyordu; çünkü mahallede, fabrikada, kilisede aynı isimle pek çok insan vardı. Bunlar ayırt edici olup çocukluktan alınan lakaplar, yetişkinlikte de kullanılıyordu. Geleneksel Oshkosh hikâyeleri bunlarla dolu.

Oshkoshlu Almanlar için etnik hatıranın kalbi, yemeklerdi. Unla kalınlaştırılmış tavuk kanı, kuru üzüm ve yumurta parçaları evde favori bir çorbanın malzemesi idi. Fıçıda yapıp tahta kaşıklarla içilen “*sauerkraut*”. Meyveli böreklerle ilgili iki ekol vardı: “*Bo jetty*” baştan savma yapılan, çok yumuşak, kaygan, öyle ki duvara atsan uhu gibi yapışan türdendi. Aksine patates dumplingi bir tenis topu boyunda ve duvara atsan delip geçecek kadar sağlamdı. İhtiyaçlarını stoklayabilecek kadar büyük bir arka bahçesi olanların kendi domuzları olurdu ve kışın kasaplık zamanında, çiğ eti bozulmadan korumak için üzerine domuz yağı dökerlerdi. Deri içine kan sosisleri saklıyorlardı. Jambon ve pizrolalık etler tütsülenerek arka bahçede saklanırdı. Çavdar ekmeği ve bira yemekle birlikte çokça tüketilirdi (Freda, 1957, s. 32, 74-77; Jungwirth, 1991, s. 17, 29, 38)¹⁴.

Tavernalar sosyal ve politik bir ortam sunuyor; işbulma merkezleri olarak erkeklere hizmet veriyordu. Sayıları 1898'de 82'ye ulaşmıştı. %67'si Almanlara aitti. Reformist Anglo-Amerikanlar arasında alkol, işçi göçmen sınıfının lanetlerinden biriydi. Yasakçılar zamanla politik bir partiye dönüşmüş ve Cumhuriyetçiler de bu alkol karşıtlarıyla birleşmişti. İşadamı George Paine (Resim-5) (*Oshkosh'taki kereste fabrikalarından birinin sahibi*), atlarla çekilen arabalarını motorizeye çevirmekte gecikme sebebinin her köşedeki taverna salonları olduğunu söylemiştir. Zira ona göre, göçmen işçilerin aksine atlar yolu bilmektedir (HNTB, 1981, s. 93-96, 101-103).

¹³ “*Eski Almanca, sokak Almancası, şiveli Almanca konuşanlar*” gibi bir mana taşımaktadır. Aşağılama olarak kullanılmamıştır. Bizdeki İstanbul Türkçesi ve diğerleri gibi algılanabilir.

¹⁴ Ayrıntı için ayrıca bk. Komisyon, *Oshkosh Of To-Day (A Brief Rewiew of the City)*, Oshkosh 1898. Dönemin gazete yazıları da kayda değerdir. Bk. Joseph Hemmer, “Reminiscences of a Hi-Holder”, *ODN*, 20 Mayıs 1891 ve 3 Aralık 1898.

Resim-5: George Paine (Oshkosh Public Museum Arşivi'nden, kayıt no: P2010.73.1, 2010.73).

Güneydeki Almanların çoğunluğu, endüstriyel işçi sınıfı idi. Kuzeydekileri zengin, kendilerini ise fakir göçmenler olarak görüyorlardı. Oshkosh'a kereste baronları tarafından ucuz işgücü olarak getirildiklerinin farkındaydılar. Bu intibaa rağmen, özellikle ikinci kuşaktan olmak üzere kuzey Almanlarının önemli bir kısmı ve güney Almanlarının az bir bölümü esnaf, müteahhit, müzisyen, biracı veya küçük işletme (özellikle *manav ve taverna*) sahibi olarak hayli rahat yaşamışlardır.

Oshkosh, XIX. yüzyıl sonlarında Cumhuriyetçi bir kentti ve bazı asimile Protestan Almanlar egemen partiyi destekliyordu. Güneydeki işçi Katolik Almanlarsa, Demokrat'tı. Cumhuriyetçileri nativist, Anti-Katolik ve yasakçı olarak görüyorlardı. Erkeklerin içkili sohbet ortamlarında ve diğer toplantılarında politika merkezî öneme sahipti. Özellikle seçim yıllarında, güneydeki demokrat işçiler Stecbauers'e ait olan *Sheeny* adlı tavernada buluşurlar; kuzeydeki cumhuriyetçiler ise North Main Caddesi'ndeki *Union Club*'ı tercih ederlerdi¹⁵.

Oshkosh Almanları sayıca çoktu. Dil ve gelenekleri onları kendi aralarında birleştiren ve Yankeeelerden ayıran bir güçtü. Bununla birlikte taşra kökenleri ve inançları, meslek ve sınıfları, göç tarihleri, politik ve kentsel-köysel geçmişleri onları birbirinden ayırıyordu. XIX. yüzyıl sonunda Oshkosh'ta "*Kırksevizliler*"in geleneklerinden pek azı vardı. Alman topluluğunda ataerkil aile yapısı, kiliseye bağlılık ve anti-entelektüel yapıyla birlikte tutucu bir muhafazakârlık hâkimdi. Güç baskısı ve göç travması, belirgin şekilde kadercilik ve ızdırabı kabullenme anlayışına yol açmıştı. Yankee önyargısı, etnik kütlüyü yeraltına itti. Din, dil, inanç ve gelenekler ev, okul, kilise

¹⁵ Konuyla ilgili ayrıntıları dönemin gazete yazılarında bümak mümkündür. Bk. Joseph Hemmer, "Recollections", ODN, 5 Kasım 1890; 18 Ekim, 4 ve 9 Kasım 1892; 21 Kasım 1896; 5 Temmuz 1898; *The Blue Book of the State of Wisconsin* (Kısaltma: *Blue Book*), Madison, (1891, 1895, 1897).

gibi alanlarda uygulama şansı buldu. Böylece Oshkosh'ta kendi eski kültürlerine benzeyen, yeniden sakınan bir Alman topluluk meydana geldi.

5. Yıldızlı Dönemde Oshkosh: Sınıf Çatışması ve Toplum

Mark Twain, XIX. yüzyıl sonunda Amerika'yı “Yıldızlı Çağ” olarak tanımlar. Bütün parıltı yüzeyde. Özellikle siyasetten bahsediyordu bu tanımlamada ama sonunda dönemin Amerikan kültürü için kullanılır oldu. İngiltere’de tahtta Kraliçe Victoria vardı; ahlakçılık ve haddinden fazla âdetlere uymacılıkla ünlü bu döneme adını vermişti Bu yıldızlı ve viktoryen biçimlendirmecilik neredeyse kendi aralarında değişebilir şekilde Amerika’da kullanılır olmuştu. Endüstriyel kapitalizme ilerici eleştiri açısından bu terimler, elmaslar, malikâne ve yatlarının görünürde olup sefalet, riya ve adaletsizliğin karartıldığı kuşağa çok uygun görünmektedir.

İç savaşı takip eden sanayi çağında, endüstride savurgan servetler yapılmış ve bu büyük evlere, kıyafet yığınlarına, ayrıntılı eğlencelere (*tamamının karakteristiği aşırı ve bol dekorasyon*) harcanmıştı. Para değeri, her şeyin üstüne konmuş ve zenginliği sergilemek zorunlu bir hal almıştı. Kadınların sandıkta, mahkemede veya ticarete hiçbir gücü yoktu; erkeklerinin aksesuarı ve can yoldaşı rolündeydiler. Viktoryen beylerce inşa edilmiş “*gerçek kadınlık kültü*”, kadına evcil bir rol ve küçük bir beyin veriyordu. Kadınların saf ve aşırı namuslu olması beklenirken, erkeklerin evlilik öncesi her türlü çılgınlığı yapabileceği anlayışı döneme hâkimdi. XIX. yüzyıl sonunda, beyazların emperyalizmin yeni çağında kesin üstünlük kurduğu kabul edilmişti. Yabancılar ve işçi sınıfı doğal olarak “*taban*”dı; azınlığın serveti için pis işleri yapmalıydılar. Viktoryen vahşi ormanında, en sağlamların hayatta kalması fikri baskındı. “*Self-made man*”¹⁶, çağın kahramanıydı. Dünyadaki en iyi halk Amerikalılardı ve Protestanlık tek gerçek dindi. Kapitalist kazanım doğaldı. Kâr ve materyal başarı kovalamak Tanrı tarafından kutsanmıştı.

Zengin-fakir-ortadirek bütün Amerikalı kitleler, bu anlayışların tümüne veya bazısına inanıyordu. Sadece az sayıda özgür düşünür, radikal, septik, ilerici reformcu, vizyoner, ideolog veya tatminsiz, açıkça statükoyu sorguluyordu. Çeşitli zaman ve mekânlarda farklı strateji ve tercihleri takiben, bu aktivistlerin bazıları nüfusun durağan yığınlarını harekete geçirmeye çalışıyorlardı. Diğer bazıları da sendika, kooperatif veya siyasi partiler organize ediyorlardı. Daha az bir seçkin kısım, cinsel ve etnik eşitlik talep ediyor; etnik merkezciğe son verilmesini istiyordu. Birçoğu Haklar Bildirgesi (1789)’ne karşı protestolar ve imza kampanyaları düzenledi. Hepsi başına dert aldı. Amerika yıldızlı çağda zengindi ve nüfusun çoğu yaratılan rahatlıktan zevk alıyordu. Anarşist ve aktivistler nadiren şiddete başvurdular ama halinden memnuniyet ve apati topunu patlatmak için gerekli malzemeler yoktu.

Oshkosh'ta 1898’de gerçekleşen büyük işçi grevi, yıldızlı çağ eleştirmeni Henry George’un “*Progress and Poverty*” adlı kitabında bahsettiği nedenlere dayanan bir sınıf çatışmasıydı. İlerleme, endüstriyel gelişme ve ondan akan ürünlerle temsil ediliyordu. Kapitalist kârın ivmelenişinin temelinde endüstri işçilerinin sefaleti yatıyordu ve refah, zengin olmayıp hali vakti yerinde olanların da payına düşüyordu (George, 1879).

Her yer gibi Oshkosh'ta da zengin-fakir farkı apaçık göze batıyordu. Öteden beri geleneksel şekilde şehir, Fox Nehri ile bölünmüştü ama üstü kapalı biçimde kuzeydeki zenginleri güneydeki işçi kesiminden de ayırmıştı. Fox’un kuzeyindeki Main Street ticari bölgeydi. İki elit meskûn mahal, batıda Algoma ve doğuda Washington caddeleri boyunca oluşmuştu. Şehrin en yeşil alanı North Park da yine burada, Winnebago Gölü’nün kıyısındaydı. Hakeza kentin en büyük Protestan kiliseleri, en iyi devlet okulları ve nüfusun en zengin kesimi de kuzeydeydi. Güney ise

¹⁶ Fakir veya dezavantajlı doğmuş kişi demektir. Herhangi bir servet, aile bağlantısı, miras veya diğer ayrıcalıklarla değil de kendi çalışkanlığı sayesinde büyük bir ekonomik rahata ve başarıya ulaşandır. Ayrıntı için bk. Irvin G. Wyllie, *The Self-Made Man in America*, New Jersey 1954.

işçi sınıfının bölgesiydi. Birkaç kamu kurumu ve ticari kuruluşu rağmen sınıf ve etnisiteye dayanan mahalle kültürü hâkimdi. XIX. yüzyıl sonuna doğru yerel statükocular Oshkosh'ın iki ayrı şehir olduğu fikrini pekiştirdi. Fakat nehre göre değil, sahip olunan-olunmayanlara göre. Bu iki kutuplu görüntü çok gerçek barındırıyordu. Zengin ile fakir arasındaki uçurum genişti ama aslında çok daha karmaşık bir mozaik vardı. Aslında üstten alta derecelere iki değil üç sınıf vardı. Şehir aynı zamanda dinî, siyasî, etnik ve cinsiyete göre de sosyokültürel bölümlere ayrılmıştı.

5. 1. Soyguncu Baronlar

Amerikalı girişimciler, Andrew Carnegie ve dönemin diğer endüstri devlerinin açtığı yolu izlemişler; büyük servetler biriktirmişlerdi. Az maaş ve vergi ödüyorlardı. Onların yırtıcı gölgesi bir plütokrasi gibi ülkenin üzerindeydi. Çalışanları için totaliter bir çalışma alanı yaratıp siyasette de oligarşik gücü tecrübe etmekteydiler ve toplumda seçkin bir statüye sahiplerdi. XIX. yüzyılın son 10 yılı kanaat önderleri tarafından “*Gay Nineties*”¹⁷ olarak adlandırılır. Sebebi bu “soyguncu baronlar” denilebilecek zengin kesiminin bariz tüketimi. Maliyetini dolarla ifade etmenin çok zor olduğu yatlar, firavunlarınkine eşdeğer mücevherler, lüks New York otellerinde partiler, serveti azalan İngiliz aristokratlarla karşılıklı evlilikler, bütün bunlar bu aşırılık döneminin işaretleridir. Yaşı ilerlemiş bazı baronlar -altın ve reformcuların eleştirileri çok ağır gelince- hayırseverleştiler ve kendi kamu yararı algılarını güzelleştirmeye, eğitmeye ve genişletme/ilerletmeye harcama yapmaya başladılar.

Kereste baronları (Tablo-3) 1890'ların sonunda Oshkosh'un en zengin bireyleriydi ve aileleriyle birlikte bir küçük kasaba plütokrasisi oluşturdular. Şehir çok gençti ve gerçek bir Amerikan aristokrasisi için gerekli miras pek azdı. Dolayısıyla statünün tek anahtarı paraydı ve sanayici aileler sosyal kümenin en üstündeydi. Doğudaki ve metropollerdeki endüstriyelistlerin seviyesine hiç ulaşmadılar ama yerel olarak saray gibi görünecek evler inşa ettiler. İyi giydirilmiş güzel atları vardı, av alanları da. Paris ve Mackinac'taki Grand Hotel'e geziler düzenlediler. Yerel kralların sporu yatçılıktı. Seçkin hanımlar ayrıcalıklı kulüplerde ve Stoney Sahili'ndeki yazlık mesire evlerinde bir araya geliyorlardı.

Tablo-3: Kereste Fabrikaları ve 1898 Tarihi İtibariyle İşçi Mevcudu

Fabrika Adı	İşçi Sayısı
Paine	700
McMillen	150
Radford	150
Williamson-Libbey	200
Morgan	350
Gould	115
Foster-Hafner	175
Toplam	1840

Paine Ailesi, seçkin Algoma Caddesi'ndeki şirket ofislerine yakın sağlam evlerinde yaşıyor ve atlarını geniş ahırlarında tutuyorlardı. Metodistlerdi ve yaldızlı çağın milyoner standartlarına göre savurgan olmayan bir hayat tarzları vardı. Eğitim, sanat, ipekli giysiler ve Avrupa seyahatleri için para vardı ama George Paine tatilde bile kuruşlarını hesap ederdi. Örneğin bir Paris

¹⁷ 1890-1900 arası 10 yıllık süreç için kullanılan Amerikalı nostaljik bir terimdir. Bu on yıllık dönemde refah seviyesi hayli düşüktür. Enflasyonla birlikte bir ekonomik kriz gelişmiş; bilhassa 1893-1896 arası en sancılı zamanlar yaşanmıştır.

seyahatinde otelden çıkarken odasını aydınlatmak için sağlanan 50 mumun fatura edildiğini gördüğünde sadece beşini kullandığını açıklamış; faturada değişiklik yapılmayınca odaya çıkıp 45 mumu almış ve hizmetlilere dağıtmıştı¹⁸.

Viktoryen camiada boşanma hiç hoş görülüyordu. Bir sosyetik Oshkosh kadını boşanma skandalıyla baş etmektense kendini öldürmeye çalışmıştı. Kocasını kadın peşinde koşan bir adamdı. Evlilikteki tarafların ününden dolayı bu durum ve intihar girişiminin bir sır olarak saklanması için epey uğraş verildi. Ancak *Oshkosh Northwestern* hikâyeyi bastı ve yerel toplumun davayı ciddi bir ilgiyle dört gözle beklediğini yazdı.

Şehirdeki zenginler sıklıkla “*özel ilgi hak eden insanlar*” olarak ayrıcalıklı durumlarını deneyimliyorlardı. Seçkin ve zengin bir adamın eşi olan bir kadın, bir Mayıs günü ziyaret ettiği dükkânda çeşitli ürünlere bakarak tezgâhtarı bir saat oyalayarak kötü bir isim sahibi olmuştu. Uzun uzun düşündükten sonra bir makara iplik almış ve evine bırakılmasını istemişti. Dükkân sahibi bir yük arabası çağırdı, Algoma Caddesi’ne giden arabacı karşılama alanına vardığında merdivenlerle araç arasına bir kalası rampa gibi yerleştirdi ve makarayı aşağıya yuvarlayarak bir un fıçısı gibi bıraktı. Komşular çok eğlenmişti ve *Northwestern* hikâyeyi olduğu gibi yazdı. Belki de gazetenin yayıncısı John Hicks kadının kocasından hoşlanmıyordu; Hicks genelde yalnızca üst sınıfa saygı duyuyordu.

Kendilerini “*400ler*” olarak sayan kesim için Union Club, 20. Century Club, Athearn Hotel ve Grand Opera muhafaza edilmiş özel alanlardı¹⁹.

5. 2. İşçi Kesimi

Yaldızlı Çağ toplumunda en göze batan uçurum sanayicilerle işçiler arasındaki idi ve Oshkosh’ta Morgan House’da yaşayanlarla güneydeki ağaç işçileri arasındaki fark kendini ev mobilyaları, ısıtma sistemi ve yeme alışkanlıklarında gösteriyordu.

Frank Mueller’in 5. Cadde’deki evinde süren hayat, Church St.’deki evlerde var olan gösterişli işlevsiz süsler, güzellik ve rahatlıktan yoksundu. Mueller, 1891’den 1898’e kadar Paine kereste fabrikasında çalıştı ve günde 80 sent kazandı. Karısı ve sekiz çocuğuyla beş sandalyesi, üç yatağı ve bir masası olan dört odalı bir evde yaşıyorlardı; halıları yoktu. Dört çocuk bir yatakta, üçü diğerinde, karı koca ve bebekse üçüncü yatakta uyuyorlardı. Mutfak köşesindeki eski moda masanın üzerinde yağ tasarrufu için fitili kısa tutulan bir kerosen lambası vardı. Bir ahşap ısıtıcı ve oyuncak sayılabilecek kadar küçük bir fırın möbleyi tamamlıyordu. 1898 kışında aile reisi o kadar az para kazanıyordu ki odun alamıyorlar ve ısıtıcıyı kullanmıyorlardı. O ve sadece Almanca konuşabilen karısının tek yapabildiği ocağın yanmasına yetecek kadar odun alabilmek için daha fazla “*kazımak*”tı. Birçok ağaç işçisinin çocuğu evde ve yazın okula giderken ayakkabı derisinden tasarruf için pabuç giymiyordu ama Mueller çocukları, yıllar içinde azalan aile gelirinin ardından hiç ayakkabısız kalmıştı²⁰.

¹⁸ Şehirdeki en heybetli evlerden biri Morgan Şirketi’nin sahibi J. Rogers Morgan’ın Church Caddesi’ndeki eviydi. 1884’te Viktoryen mimarların favorilerinden olan *Queen Anne* tarzında inşa edilmişti. Eski zamanların feodal baronlarının hayallerine kulak veren bir kulesi vardı ama içi modern buharlı ısıtmalıydı, sıcak-soğuk su akışı, banyolar, gazlı aydınlatma ve elektrikli ziller. Ahşap zemin, pahalı aynalar, fantezi duvar kâğıtları. Karşılama alanında kayan kapılar, açık kemer, büyük bir merdiven, vitraylı camlar, kiraz jaluziler, mermer, kiremit ve ahşap şömine rafları. Merdivenlerin altında hizmetlilerin çalıştığı bölümde çamaşırhaneler. Bk. *ODN*, 11 Aralık 1884, 19 Ekim 1887, 20 Haziran 1889, 11 Mart 1891.

¹⁹ Dönemin gazetelerinde yer alan köşe yazıları ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Bk. *Labor Advocate*, 29 Eylül 1893; *ODN*, 24 Mayıs 1889, 20 Mart 1894.

²⁰ Frank Muller gibi endüstriyel işçiler için 1890’lar pek keyifli değildi. Nehrin diğer yakasındaki sınıfın ayrıcalıkları ve gücünden hiç pay almıyorlardı; değer ve algılarınımsa pek azından. O ve karısı ya çok az, ya hiç anlamıyordu İngilizceyi. Politikacıları veya 4 Temmuz nutukçularını, “*hırsla çok çalışarak ve tutumlu davranarak kendini yukarı çekebileceği*” yeni Amerika vizyonundan bahsederken dinlediklerinde sözcükler bomboş geliyor olmalıydı. Mueller ve karısı

İşçi sınıfı kuzey ve güneyde birçok bölgede mahallelere sahipti. Etnik olarak kümelandıkları bu bölgeler genelde asfaltsız caddelere sahipti. Evleri işletmeler, dökümhaneler, dükkânlar ve demiryolu boyunca serpilmişti. En yoğunluklu olarak güneyde göçmen bölgelerinde özellikle 6, 9 ve 13. bölgelerde toplanmışlardı (Randall, 1898; Sanborn, 1903; The Chicago Record, 15 Ağustos 1898).

“*Kanlı Altı*” olarak anılmaya başlanan Altıncı Bölge, Oshkosh’un emek geçmişi, etnisitesi, sınıf çatışması, cinsiyet ilişkileri ve etnokültürel politik tarihi bakımından en önemli bölgesiydi. Nüfusun %90’dan fazlası İngilizleştirilememiş insanlardı. Dil Almanca idi. Şehrin Bohemyalı-Bavyeralı nüfusunun çoğu bu bölgenin batısındaki Highholder Mahallesi’nde yaşıyordu ve kan davalıları “*Plattdeutscher*”ler de doğu tarafındaydı. 1898’de bölgede dört Katolik ve Protestan Alman kilisesi, üç adet dar görüşlü kamu okulu ve 17 taverna mevcuttu. Nehrin kenarında Foster-Hafner Kereste Şirketi vardı. Nehre yakın diğer arazileri ise Şikago, Milwaukee ve St. Paul demiryolunun lokomotif depoları ile nakliye alanları kaplıyordu. Bölgenin ana işlek caddesi Ohio Caddesi, bir köprüyle karşı kıyıdaki Radford fabrika bölgesine bağlanıyordu. Dar arazilerdeki küçük evlerden oluşan işçi mahalleleri Ohio ve Knapp arasında, Foster-Hafner’in güneyinde 5 ile 9. caddeler arasındaydı. Ohio Caddesi’nde, kuzeydeki bölgelerin tamamındaki kadar ağaç işçisi evi yoğunluğu vardı. Geleneksel olarak, şu veya bu zamanda Altıncı Bölge’deki her erkek Paine Kereste Fabrikası’nda çalışmıştı.

Altıncı Bölge’nin güneyinde Onüçüncü Bölge yayılıyordu. Kentin nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu bölgeydi ve coğrafi olarak en genişlerdendi. 9. Cadde’den güneye 12 blok ve batıya doğru da Minnesota Caddesi’nden şehir sınırlarına uzanıyordu. En fazla göçmen bu bölgede yaşıyordu (1312 kişi yani 3056 olan bölge nüfusunun %43’ü). Altıncı Bölge’de olduğu gibi Onüçüncü Bölge’de de hemen her kereste fabrikasından işçi yaşamaktaydı ancak iş yerleriyle evleri arasındaki mesafe çok daha fazlaydı.

Morgan Kereste Fabrikası’nın bulunduğu Dokuzuncu Bölge, Oregon Caddesi boyunca uzanıyordu ki burası bölgenin ana caddesi ve ticaret bölgesiydi. Fox Nehri üzerindeki köprü yani Light Caddesi ile kuzeye bağlanıyordu. Nüfusun çoğunluğu Prusyalı’ydı. İşçi evleri Oregon Caddesi’nin her iki tarafında kümelenmişti.

Üçüncü Bölge, Winnebago Gölü kıyısı boyunca uzanmakta olup bir bira fabrikası, onun yönetici ve çalışanlarının evleri, işletmeler, dükkânlar ve işçi evlerinden oluşmaktaydı. Ana cadde olan Main, bir köprüyle kuzeye bağlanıyordu. Bölgenin köprüden karşıdaki ucunda güneyde 10. Cadde’yle kesişen South Main Caddesi’nde Turner Hall vardı. Şikago&Northwestern nakliye deposu, Gould kapı-çerçeve ve jaluzi fabrikası, Buckstaff-Edwards mobilya fabrikası ve Conlee kereste fabrikası bölgeyi kaplıyordu. Bunlar arasındaki boşlukları ise Prusya kökenli işçilerin evleri dolduruyordu.

Kuzeydeki Paine, McMillen, Radford veya Williamson-Libbey fabrikalarında çalışan işçiler işe yürüyerek gidiyordu. Bisikletler 25 dolardan başlıyor, tramvaysa her seferde 5 sent alıyordu. Saatte 10 sent veya daha azını kazanan işçiler için bu çok fazlaydı ve dolayısıyla güneydeki birçok işçi yürümek zorundaydı. Şehrin yukarısındaki çimento ve sedir kaplamalı kaldırımların aksine işçi sınıfı bölgelerindeki caddeler tozlu veya çamurlu patikalardı; kenarlarında yükseltilmiş tahta kaldırımlar vardı. Pazartesi cumartesiye her sabah erken ve akşam günbatımında bu geçitlerin tahta döşemelerinde işe gidip gelen binlerce işçinin ayak sesleri

tutumlardı, çok çalışıyorlardı ama günde 80 sent kazanıyorlardı ve sekiz çocukları vardı. *City Directory*, 1898; *Chicago Dispatch*, 14 Ağustos 1898.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015

yankılanırdı²¹. Bu örtülü gürültü 1898 Oshkoshu'nda şehri yetenek ve kas gücüyle inşa eden, tarihini ve kültürel çevresini biçimlendiren insanların unutulmaz-can sıkıcı sesiydi.

Oshkosh işçilerinin akrabalık yapıları ve ev düzenlemeleri etnisite, inanç, komşuları ve işleri kadar çeşitliydi. Bazılarının bağımsız küçük konutları varsa da kent yoksullarının içinde bulunduğu durum, yüksek katlı apartmanlarda kalabalık bir yaşamdı. Ki bu 1890'ların Oshkoshu'nun bir karakteristiği değildi; Amerika genelinde durum böyleydi. 1898'de kereste işçilerinin %12'si pansiyonerdi. Bazıları bir pansiyon odasında birkaç kişiyle birlikte kalıyordu. Diğerleri kazanç sağlamak amacıyla istihdam edilmiş dullardı ki hayatlarını devam ettirmek için nakde ihtiyaçları vardı. Bir kısım insanlar da akrabalarının yanındaydı. Pansiyonerler genelde genç, bekâr erkek ve kadın işçilerdi.

Oshkosh işçi sınıfında evli erkekler yaygındı ve pansiyondansa kendi küçük evlerini kiralamayı tercih ediyorlardı. XIX. yüzyıl sonu işçi sınıfı aileleri özellikle de Alman Katolikler ortalama 4,5 kişilik nüfusa sahipti. 10 çocuk alışılmışın dışında değildi ve genç ailelerin ortalaması hane başına yedi idi. Bu nedenle alana ihtiyaçları vardı ve kendi evlerine sahip olmaları bir gereklilikti. XIX. yüzyıl sonu Oshkoshu'nda 6100 aile ve 5800 civarı ev vardı. Ailelerin %36'sı kiradaydı ve genelde sefalet içindeki işçiler, nüfusun kiracı kesimini oluşturuyordu. Kiralık meskenler genelde eski püskü, ışık, ısı ve alan bakımından yetersiz; genellikle de tahtakurularıyla istila edilmişlerdi. Oshkosh ailelerinin çoğunun kendi evi vardı ve ipotekleri yoktu ama işçi sınıfının sahip oldukları böyle değildi. 1880'den önce kapitalleriyle gelen birçok göçmen, arazi ve kereste alarak kendi evlerini yapmış; diğerleri ise uzun vadeli kredilerle ev almışlardı²².

Tutumlu Alman ev hanımları, evlerinin temizliğiyle ünlüydü. Bağımsız evler, fakir metropoliten mahallelerdeki göçmen işçilerin sahip olamadığı mahremiyet ve kontrol imkânı veriyordu. Ama genelde geniş aileler ve pansiyonerler yüzünden rahatsızlık ve aşırı kalabalık vardı. Binalardan ayrı, kokan ve komşu sınırlarına sohbet edebilecek kadar yakın tuvaletleri vardı. Yerel ebeler, evin içinde birbirine 20 yıldır tek söz etmemiş ama her yıl bir bebek yapan aileleri düzenli olarak ziyaret ediyordu. Kilise okullarında ağır dayak yiyen çocukların, hamile karısını tekmeleyen adamların, çocuklarını kafalarını duvara vurarak disipline eden ebeveynlerin hikâyeleri sefalet kültürünün bir parçasıydı. Kerosen lambaları gaz tasarrufu için kısılır, ocak için çok az odun bulunur, bir yatakta beş çocuk yatırılırdı. Bu tarz durumlar yani fakirliğin dehşetli baskısı, ağaç işçileri kültürünün parçasıydı. Kamu alanlarında kavgalar da olurdu. Joseph Nigl'ın 9. Cadde'deki tavernası basının da ilgisini çeken bir kavgaya sahne olmuştu. Bir diğer kavga 10. Cadde'de işçi Joseph Draxler ile Eronimus Youngwirth arasında olmuş; Drexler yüzünden yaralanmıştı ve Youngwirth bıçaklanması sonucu neredeyse ölüyordu. Pazarları boş gündü maaşlılar için ve bunu dolu dolu geçirirlerdi. Kadınlar kilise sonrası eve gidip yemek ve bebek bakımı ile ilgilenir; erkeklerse balığa çıkarak veya tavernada içerek değerlendirirdi. Çocuklar da genelde yüzmeye giderdi.

XIX. yüzyıl sonunda 2000 civarı ağaç işçisi arasında ciddi etnokültürel bölünmeler vardı. Bir grup Amerika doğumlu, İngilizce konuşan, kuzeyde yaşayan ve genelde fabrikalardaki daha yüksek maaşlı pozisyonları alan Protestanlardı. Eski ekonominin çoğu çiftçi, zanaatkâr ve işçisi gibi onlar da endüstriyel kapitalist sistemin çarklarına düşmüş ve emekçi olmuştu. Amerika doğumlu yığınların ekonomik bağımsızlığı, fabrikalar ve hacimli göçler sonunda yok olmuştu. XIX. yüzyıl başlarında Oshkosh'ı karakterize eden beyaz erkek demokrasisi, eşitlik ve fırsat

²¹ Ayrıntı için bk. Clarence Jungwirth, *A History of the "Blood Sixth Ward" in the City of Oshkosh*, Oshkosh 1991; *City Directory 1898*; US Census 1900; *Oshkosh Of To-Day*.

²² ABD nüfus sayımları (1900 yılı) dışında ayrıca bk. Thomas Kidd (1861-1941)'in döneminin gazete ve dergi kupürlerini yapıştırmak suretiyle meydana getirdiği defterde 1800'lerin sonunda Oshkosh'a dair bu tarz bilgilere rastlamak mümkündür. Wisconsin Historical Society arşivinde bu deftere ulaşılabilir.

unsurları, XIX. yüzyıl sonlarında zenginliğe odaklanmayla aşınmıştı. Ama her şeye rağmen bunların titrek ışığı, oy sandığında devam ediyordu. İkinci ağaç işçisi grubu ise, belki bir kuşaktır Oshkosh'ta yaşayan ama Amerikan rüyasının gerisinde kalan (*aralarındaki dil ve kültür farklarıyla, Anglo Amerikanların yerlici eğilimi ya da fırsat yaratma konusundaki kendi yetenek, şevk ve azimlerinin yoksunluğundan*) İrlandalı Katolikler, Dan veya Alman Luteryenler ile Evanjeliklerdi. Bunun yanında vatandaşlık kazanmak kolaydı. İngilizce konuşan ve İskandinav-Alman çok sayıda yabancı niyet beyanında bulunup oy vermişti. Üçüncü bir geniş işçi grubu vardı ki bunlar Doğu Almanyalı, Avusturyalı, Bohemyalı ve Polonyalı Katoliklerdi. Yeni gelmişler ve göç travmasının sancılarını çekiyorlardı. Ana akımdan din ve kültürleriyle ayrıklandı. Mesken zorunluluğunu yerine getirerek birçoğu vatandaşlık hakkını aldı ve seçimlere katıldı. Ancak diğer iki gruba göre daha azı oy kullandı²³.

Kendi içlerindeki bunca farklılık ve fabrika işçilerine hiçbir zaman yüksek statü sunmayan kapitalist sınıflar, işçi dayanışmasını sarsmaktaydı. Amerikan kültüründe girişimci olmak göz alıcı iken; çiftçilik "*cumhuriyetin faziletli vatandaşı*" olarak bir geleneksel imaja sahipti. İşçi ise orta sınıftan izole edilmiş, daha başka konumlandırılmıştı. Sendikal örgüt AFL, işçilere daha yüksek maaş ve statü vererek onları rahat orta sınıfa dâhil etme yolları arıyordu. Buna karşın sendika mücadelesi başarısız oldu ve sınıflar ayrımı devam etti. XIX. yüzyıl sonlarında Oshkosh işçilerinin sırtındaki yüklerden biri, işgücünün kapitale sömürülme hikâyesini de anlatarak orta sınıfı işçi kültürü ve ihtiyaçları konusunda eğitmekti.

Fabrikalarda yönetim ile çalışanlar arasındaki ilişki korkunçtu. Özellikle Paine Kereste Fabrikası'nın sahibi George Paine için işçiler insan değil adeta bir nesneden ibaretti. Günden güne ücretler azaltılıyor ve erkek işçilerin yerini kadın ve çocuklar alıyordu. 1898'e gelindiğinde işçilerin çoğunun Amalgamated Woodworkers Sendikası'na üye olduğu; çalışma koşullarının ve ücretlerin iyileştirilmesi talepleriyle greve hazır bulundukları görülür. Sendika çatısı altında işçilerin beklentisi dört maddede özetlenebilir: Günlük ücretin en az 1,5 dolar olmasıyla genelde %25 artış sağlanması, kadınların istihdamına son verilmesi, sendikanın işverenlerce tanınması, işçi ücretlerinin haftalık olarak düzenli ödenmesi. Nitekim Oshkosh Grevi 16 Mayıs 1898 Pazartesi günü, bir otun betonu çatlatıp dışarı çıkması gibi başlayıvermişti. İlk etapta 1200 civarı işçinin greve destek vermesiyle fabrikalardaki üretim felce uğramıştı. Çoğunluğu ustalar, mühendisler, orta düzey yöneticiler ve bazı işçilerden oluşan küçük bir ekip, ilk hafta çalışmaya devam etmekle birlikte zamanla sayıları azaldı. İşverenler her ne kadar görünümü korumak için mücadele edip makinelerin çalışmasını sağladıysa da neredeyse hiçbir şey üretilemez hale gelmişti (OE, 17 ve 18 Mayıs 1898; Dayton Daily News, 16, 17, 18 ve 20 Mayıs 1898).

5. 3. Orta Sınıf

Amerikan orta sınıfının büyük kısmı, *Gay Nineties* denilen yıllarda zenginler gibi iyi durumda görünüyordu. Seri üretim ve endüstriden gelen ürünlerle yaşam standartları artmıştı. Boş zamanlarında eğlenmeye fırsatları vardı. Kentin güneyindeki Electric Park'ta danslar, konserler, oyunlar, müzikaller ve Grand Opera'da bazı biletleri 0,35 dolardan satılan gösteriler. Hem zengin hem fakirlerin keyif aldığı farklı yönleri olan Colombia Fuarı için Şikago'ya nehirden veya trenle yapılan geziler. Yerel basının ifadesiyle "*Oshkosh'un favori içeceği olacak gibi görünen*" ve alkol karşısı ılımlı bir içecek olarak "*milk shake*". Bununla birlikte alkol yüklü tescilli ilaçların basında özgürce reklamları yapılıyor ve bir barda bulunmamış olmakla birlikte evlerinin mahremiyetinde ilaç kisvesiyle içebilmeleri için saygın hanımlara imkân sunuyordu. Gazeteler özellikle kadınlar için terzilik, yemek pişirme, konserler, edebiyat alanında gelişmeler üzerine yazılar yayımlıyor; cinsiyetlere göre ayrılmış kulüpler büyük kitleleri çekiyordu. Kiliseler, dindarlığın sanayileşme ve

²³ Ayrıntı için bk. *Blue Book*, (1891, 1895, 1897).

Viktoryen nosyon ile el ele gittiği çağda merkezî özellikteydi. İlimli orta sınıftaki birçok genç adam için sanayici girişimciler başarı modeliydi. Genç kadınların temel kaygısı ise “doğru koca”yı bulmaktı.

Oshkosh orta sınıfının işi çeşitliydi. Şarap dükkânları, 25 nalbant, 13 bisiklet dükkânı, 10 kiralık at ahır, iki bira fabrikası ve 122 tadım odası vardı. 100 bakkal, 28 kasap ve birkaç fırın, şekerleme, mandıra dükkânı ile un değirmenleri de bulunuyordu. 34 berber dükkânı, sekiz hamam ve ikisi Çinliler tarafından işletilen yedi çamaşırhane. 19 bot-ayakkabı satıcısı, 17 ayakkabı imalatçısı, yedi kıyafet dükkânı, 31 kadın terzi, 16 tüccar terzi, 13 tuhafiyeci, 17 puro/sigara üreticisi, boyacı ve dekorasyoncular, tesisatçı ve baca temizlikçileri. Bunların hepsi şüphesiz erkek ve kadınlar için iş imkânı sağlıyordu. Bowling salonları, restoranlar ve 15 hotel vardı. Genel perakende sektörü dört büyük mağaza, 17 manifaturacı, 13 hırdavatçı ve 12 eczacı içeriyordu. Birkaçı kadın olan 41 doktor, ebe, dişçi, öğretmen, gazeteci, muhasebeci, stenograf, mimar, fotoğrafçı kentte görev yapmaktaydı. Ayrıca 41 avukatlık firması vardı (ODN, 29 Mayıs 1888; Labor Advocate, 10 Haziran, 14 Temmuz ve 8 Eylül 1893; City Directory 1898).

Sonuç

Oshkosh, Amerika Birleşik Devletleri Wisconsin Eyaleti sınırları içerisinde yer alan bir kettir. Mesquakie, Sauk, Ho-Chunk, Metis ve Menomineeler bölgenin XVII. ve XVIII. yüzyıl sakinleridir. Yankeeeler 1836’da gelerek büyükçe bir yerleşim kurmuşlardır. 1839’da kasaba sakini erkeklerin katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilir. Amaç kasabanın ismini belirlemektir. “*Athens, Fairview, Oshkosh, Stanford*” gibi farklı önerilerin de sunulduğu bu ortamda Oshkosh adı oy çokluğu ile kabul edilir. Kent isminin orijini olan yerliler bir süre sonra bu toprakları terk edip batıya göç etmiş ve Yankee kültürünün baskın olduğu kasaba 1853’te resmen bir kent olarak tanınmıştır. Protestan din ve partizan politikacılar kısa sürede Oshkosh’a doğu kültürünün bir yansımasını vermiştir. Paragöz girişimciler yerli topraklarını sömürüp kereste endüstrisini kurmuştur.

İngiltere, İsviçre, Galler, İrlanda, Almanya, Kanada, Polonya ve Rusya’dan gelen göçmenlerle kent ırksal ve kültürel çeşitlilik kazanmıştır. Seçimlerde yalnızca beyazlara oy hakkı verilmesi, ırksal çeşitliliğin belgelere yeterince yansımamasına yol açmıştır. Dinî özgürlüğün garanti altında olması, erkekler için politik özgürlük, oy kullanma ve askerden kaçınma hakları Oshkosh’u göçmenler için cazip kılmıştır. 1850’de nüfus 1300 civarı olup çoğunluğu Alman kökenlidir. İngilizce konuşan Protestanlar kısa sürede asimile olurken diğerleri XX. yüzyıla kadar kültürlerini büyük ölçüde korumuştur. 1860’da Oshkosh, eyaletin ikinci büyük kenti haline gelmiştir. XIX. yüzyıl sonunda şehrin nüfusu 28.000 civarındadır. Yankee olmayanlar dışında nüfusun büyük çoğunluğu Alman kökenlidir. Kent 13 bölgeye ayrılmıştır. Kentin kuzeyi zengin kimselerce iskân edilmişken, güney kısmındaki bölgelerde (3, 6, 9 ve 13) işçi nüfus baskındır. Sınıf ve etnisiteye dayanan mahalle kültürü hâkimdir.

Oshkosh’ta Alman Katolik cemaatler mevcuttu ki bunlar Altıncı Bölge’de yoğunlukta idi. Ancak kente ilk gelen Almanlar daha ziyade Metodist veya Protestandı. Prusyalılar ise Luteryen kiliseleri kurdular.

Oshkoshlu ailelerin çoğu şehrin güneyinde pancar, lahana, mısır ve patates ekmek için bir acrelik arazi kiralıyordu. Bilhassa Almanlar için yemekler etnik hatıranın kalbiydi. Alman topluluğunda ataerkil aile yapısı, kiliseye bağlılık ve anti-entelektüel yapıyla birlikte tutucu bir muhafazakârlık hâkimdi. Güç baskısı ve göç travması, belirgin şekilde kadercilik ve ızdırabı kabullenme anlayışına yol açmıştı.

Oshkosh, XIX. yüzyıl sonlarında Cumhuriyetçi bir kentti ve bazı asimile Protestan Almanlar egemen partiyi destekliyordu. Güneydeki işçi Katolik Almanlarsa, Demokrat’tı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015

Her yer gibi Oshkosh'ta da zengin-fakir farkı apaçık göze çarpıyordu. Öteden beri geleneksel şekilde şehir, Fox Nehri ile bölünmüştü ama üstü kapalı biçimde kuzeydeki zenginleri güneydeki işçi kesiminden de ayırmıştı.

Baronlar, işçi sınıfı ve orta sınıf olmak üzere kent ahalisini üç farklı sosyal sınıf altında ele almak mümkündür. Kereste baronları 1890'ların sonunda Oshkosh'un en zengin bireyleriydi ve aileleriyle birlikte bir küçük kasaba plüktorası oluşturdular. Daha ziyade sanayi ile uğraşan girişimcilerdi. Lüks evlerde yaşıyorlardı. Bu sosyal sınıfta boşanma hoş karşılanmazdı. Sefalet içindeki işçiler ise nüfusun kiracı kesimini oluşturuyordu. Kendi evi olanlar ise uzun vadeli kredilerle satın almış olanlardı. Refah içinde yaşadıkları söylenemezdi. Oturdıkları mahalleler asfalsız caddelerde sahipti. Özellikle Altıncı Bölge, İngilizleştirilememiş bir işçi nüfusuna sahipti. Onüçüncü bölge ise en fazla işçi nüfusu barındırmaktaydı. Evlerinden iş yerine tramvay veya bisikletle gitmek bile işçiler için lükstü. Yürümeye mecburdular. Oshkosh'ta 1800'lerin sonlarına doğru ana sanayi, ağaç işlemeciliği üzerineydi. Ancak işçilerin emeğine karşılık oldukça düşük ücretler ödeniyordu. Vasıflı bir erkek işçi, günde on saat çalışarak karşılığında 80 sent almaktaydı. Kadın ve çocuk işçilere ise 40 sent ödenmekteydi. 1891'de *Oshkosh Trades and Labor Council* kuruldu. Bu konsey Oshkosh emek hareketinin başlangıcı oldu. Asgari istihdam yaşının 14'e yükseltilmesi ve günlük çalışma saatinin sekize düşürülmesi için çalışmaya başladılar. 1897'den itibaren *Amalgamated Woodworkers Union* işçi sorunlarıyla sendika olarak ilgilenmeye başladı. Şartların günden güne ağırlaşması 1898'deki büyük işçi grevini doğurdu. Orta sınıf ise seri üretim ve endüstriden gelen ürünlerle yaşam standartları görece yükselmiş ve işçilere nazaran daha iyi durumda görünen sınıftı. Erkekler için sanayiciler rol modeliydi. Kadınların gayesi ise doğru kocayı bulmaktı. Nalbantlık, terzi, berberlik, ayakkabıcılık, manifaturacılık, eczacılık, doktorluk, avukatlık, ebelik, hırdavatçılık, kasaplık, fırıncılık, bakkalcılık, mandıracılık, şekerlemecilik, bisikletçilik, değirmencilik, hamamcılık, boyacılık, tuhafiyecilik, öğretmenlik, gazetecilik, muhasebecilik, stenografik, mimarlık, fotoğrafçılık, tesisatçılık ve dekorasyonculuk orta sınıf Oshkoshluların icra ettiği mesleklerdi.

Oshkosh, 50 yıl gibi kısa bir zamanda büyük ilerleme kaydetmiş bir yerleşim birimidir. Avrupa'dan gelen göç dalgasıyla nüfusu, XIX. yüzyılın ikinci yarısında neredeyse 20 kat artmış, bilhassa kereste sanayi kasabanın kente dönüşmesini hızlandırmıştır. Bunlar beraberinde sosyal ve kültürel değişimi getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Annual Report of the Emigration Commission of the State of Wisconsin*, 1853-1854, Madison 1854.
- Biennial Report of the Board of Immigration of the State of Wisconsin*, Milwaukee 1885.
- BUNN, John V., *Oshkosh Directory*, Mart 1898.
- CARVER, Jonathan, *Up Country: Voices from the Great Lakes Wilderness*, Minocqua 1989.
- CASSON, Henry, *Tabular Statements of the Census Enumeration and the Agricultural, Mineral, and Manufacturing Interests of the State of Wisconsin*, Madison 1895.
- CURRENT, Richard N., *The Civil War Era, 1848-1873: History of Wisconsin*, II., Madison 1986.
- Dayton Daily News*.
- DAWES, Clara, bk. DAWES, William.
- DAWES, William-Clara Dawes, *History of Oshkosh*, Oshkosh 1938.

- DURGUTER, Hüseyin, “Kent Modelleri ve Sürdürülebilir Kent Yönetimi/Models of the City and the Sustainable Urban Management”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Fall 2012, p. 1053-1065.
- FREDA, Edward W., *History-Review-Story Dedicated to the Pioneers of Old West Algoma Oshkosh, Wisconsin*, Los Angeles 1957.
- GALLUP, Henry, “Early Recollections”, *Biographical and Statistical History of the City of Oshkosh*, (ed. C. G. Finney-B. F. Davis), Oshkosh 1867.
- GARD, Robert -L. G. Sorden, *The Romance of Wisconsin Placenames*, Minocqua 1969.
- GEORGE, Henry, *Progress and Poverty: An Inquiry into the Cause of Industrial Depressions and of Increase of Want with Increase of Wealth: The Remedy*, San Francisco 1879.
- GOFF, Charles Davis, *Oshkosh Government Before Incorporation As A City*, Oshkosh 1978.
- HARNEY, Richard, *History of Winnebago County, Wisconsin, and Early History of the Northwest*, Oshkosh 1880.
- HEMMER, Joseph, “Recollections”, *ODN*, 5 Kasım 1890, 18 Ekim, 4 ve 9 Kasım 1892, 21 Kasım 1896, 5 Temmuz 1898; “Reminiscences of a Hi-Holder”, *ODN*, 20 Mayıs 1891 ve 3 Aralık 1898.
- HOWARD, Needles, TAMMEN, Bengendorff (HNTB), *Final Report Intensive Historic Resource Survey for the City of Oshkosh, Wisconsin* 1981.
- JUNGWIRTH, Clarence, *A History of the “Blood Sixth Ward” in the City of Oshkosh*, Oshkosh 1991.
- Komisyon, *Oshkosh Of To-Day (A Brief Rewiew of the City)*, Oshkosh 1898.
- KORKMAZ, Murat -Nur DİLBAZ ALACAHAN-Dilek TUNA CESİM- Ali Serdar YÜCEL-Gökşen ARAS, “Türkiye’de Kadın İstihdamının Amerika Birleşik Devletlerindeki Kadın İstihdamı İle Karşılaştırılması/ A Comparative Study On The Employment Of Women In Turkey And The USA”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/9, Summer 2013, p. 1845-1863.
- Labor Advocate*, 29 Eylül 1893.
- LAWSON, Publius Virgilius, *History, Winnebago County, Wisconsin: Its Cities, Towns, Resources, People*, II., Chicago 1908.
- LYNCH, Kevin, *The Image of the City*, Cambridge 1960.
- NESBIT, Robert C., *Urbanization and Industrialization 1873-1893: History of Wisconsin*, III., Madison 1986.
- Oshkosh Daily Northwestern*, (Kısaltma: ODN).
- Randall’s Atlas of Oshkosh, Wisconsin*, 1895.
- RIPPLEY, La Vern J., “Official Action by Wisconsin to Recruit Immigration, 1850-1890”, *Year Book of German-American Studies*, S. 18 (1983), s. 185-195.
- Sanborn Insurance Maps of Oshkosh, Wisconsin*, 1903.
- SCHAFER, Joseph, *The Winnebago-Horicon: A Type Study in Western History*, Madison 1937.

SORDEN, L. G., bk. GARD, Robert.

State Historical Society of Wisconsin, “Expedition to the Sacs and Foxes”, no. 15/19-20; “Some Wisconsin Indian Conveyances, 1793-1836”, no. 15/439-447; “Narrative by Louis B. Porlier”, no. 1/92, 3/293, 8/207, 15/106.

The Blue Book of the State of Wisconsin (Kısaltma: Blue Book), Madison 1893.

The Chicago Record, 15 Ağustos 1898.

THWAITES, Reuben Gold, *The Story of Wisconsin*, Boston 1890.

WANKLYN, Harriet, *Czechoslovakia*, New York 1954.

Webster's Ninth New Collegiate Dictionary, (ed. Frederick C. Mish), Merriam 1983.

WEIGERT, Eileen, “A Coming of Age”, *Prairie, Pines and People*, (ed. James Metz), Oshkosh 1976.

WYLLIE, Irvin G., *The Self-Made Man in America*, New Jersey 1954.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

DEĞERLİ, A., Oshkosh Kentinin Kuruluşu Ve Gelişimi (1853-1900), *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/1 Winter 2015, p. 273-296, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7852>, ANKARA-TURKEY